

HISTORISCH GENOOTSCHAP 'ROTTERODAMUM'

OVERZICHT VAN DE WERKZAAMHEDEN IN 1981

DE grote stad rijst uit het veld
Met nieuwe, vers gegroeide klauwen
Het weiland wijkt voor zandgeweld
Om huizen, huizen! op te bouwen.

Deze eerste strofe van de literator F.W. van Heerikhuizen uit een langademig gedicht van 1940 zou in het verslagjaar 1981 van ons genootschap kunnen zijn geschreven! Het stadsbeeld van Rotterdam mag inmiddels dan wel grondig zijn veranderd; wat er niet gewijzigd is zou men wellicht het beste kunnen aanduiden met: 'het eeuwen-oude elan' in en rondom de stad. Eigenlijk kan alleen maar een Rotterdammer over dat toverwoord 'bezieldheid' met een andere Rotterdammer spreken en dan onmiddellijk door hem begrepen worden. Waarom? Wel! omdat men in de drukste havenstad ter wereld mensen ontmoet, die zich nauw met de stad verbonden gevoelen. Zó, dat zij als het ware met hun stad, in haar opkomst en nedergang; in haar herhaalde verwoestingen en hergeboorten, geslachtenlang vergroeiden. In dat besef van als vrije burgers in een sprankelende, energieke gemeenschap van honderdduizenden dagelijks te leven en zo lang het licht is te werken, ligt het geheime letterslot, dat velen in den lande nog steeds niet hebben kunnen openen.

Ligt in die moeilijk te ontcijferen code ook niet de sleutel van begrip voor onze Roterodamum-kring? Juist *die* verwevenheid met stad en stadsbestuur, van welke politieke kleur dan ook; juist *die* verbondenheid met haven, handel en industrie; juist, nogmaals, onze toegewijdsheid aan een sterk en bloeiend verenigings- en stichtingsleven, vinden haar geborgenheid in ons genootschap.

Want.... 'Roterodamum' speelt in op het verleden, dat stad-genoten bindt en boeit, en houdt de vinger aan de pols van heden en toekomst van een grootstedelijke samenleving, welke soms door zandgeweld voor woonhuizen en industriegebouwen zoveel van dat verleden ziet verloren gaan. Soms noodzakelijk, onafwendbaar zelfs, vaak onnodig. En wanneer van onverantwoorde ingrepen in

milieu- en cultuurwaarden sprake is, staat ons genootschap op de bres! Vooraan in de rij!

Zou het feit dat wij, na ledenverlies in de jaren zeventig toen de leeuwen in ons stadswapen hun koppen wat lieten hangen, nu weer al maar in aantal toenemen, niet een bewijs van verantwoord beleid kunnen zijn? In elk geval gaat het genootschap met zijn nu weer bijna 3000 leden in vertrouwen de viering van zijn zevende lustrum tegemoet! Moge het in het aanstaand jubileumjaar bloeien en vooral groeien! En laat, om in de trant van onze dichter E.J. Potgieter te spreken, 'Oud-Rotterdam aan Jong-Rotterdam voorhouden' dat tradities en overleveringen, zolang zij werkelijk inhoud hebben, in een democratie zéér zinvol zijn! Des te eerder in ons vrijheidlievend Rotterdam !

'Roterodamum' kan terugzien op een goed 1981 met veel activiteiten. Het ledenaantal bedroeg op 31 december 2936, een kleine toeneming dus vergeleken bij een jaar geleden. Dit betekent echter geenszins dat wij slechts zulk een klein aantal nieuwe leden hebben ingeschreven. Het tegendeel is waar. Het jaar 1981 gaf een vrij groot aantal nieuwe leden te zien, waartegenover helaas een aantal andere afvielen door vertrek uit Rotterdam, overlijden, financiële omstandigheden, enzovoorts.

De regelmatig gehouden ledenavonden werden, voor zover niet anders vermeld, in het Gemeentearchief gehouden en trokken in het algemeen veel belangstelling. De reeks werd geopend door ons bestuurslid A.A. Arkenbout, die op 15 januari een lezing hield over 'De verbindingen van de eilanden Voorne en Putten met Rotterdam en het Maasmondgebied'. De spreker gaf een levendig beeld van het contact met deze eilanden in de late Middeleeuwen. Hij schetste de mogelijkheden, die men had tot het maken van reizen; de duur en de kosten daarvan. Na 1600 werden de verbindingen steeds beter door de aanleg van wegen, de brug over de Oude Maas bij Spijkenisse en de aanleg van de stoomtram van Rotterdam naar de eilanden.

Op 13 februari hield drs. L.M. Akveld, conservator van het Maritiem Museum 'Prins Hendrik', in het Museum voor Land- en Volkenkunde een causerie over 'De Koninklijke Nederlandsche Yachtclub en de Koninklijke Roei- en Zeilvereeniging "De Maas"; de spelevaart in opkomst'. De heer Akveld zette uiteen hoe watersport vóór het midden van de 19de eeuw vooral aan de welgestelde kooplieden en overheidsdienaren was voorbehouden. Na de Franse tijd kwam de impuls voor de wederopbloei van de

HISTORISCH GENOOTSCHAP 'ROTTERODAMUM'

OVERZICHT VAN DE WERKZAAMHEDEN IN 1981

DE grote stad rijst uit het veld
Met nieuwe, vers gegroeide klauwen
Het weiland wijkt voor zandgeweld
Om huizen, huizen! op te bouwen.

Deze eerste strofe van de literator F.W. van Heerikhuizen uit een langademig gedicht van 1940 zou in het verslagjaar 1981 van ons genootschap kunnen zijn geschreven! Het stadsbeeld van Rotterdam mag inmiddels dan wel grondig zijn veranderd; wat er niet gewijzigd is zou men wellicht het beste kunnen aanduiden met: 'het eeuwen-oude elan' in en rondom de stad. Eigenlijk kan alleen maar een Rotterdammer over dat toverwoord 'bezieldheid' met een andere Rotterdammer spreken en dan onmiddellijk door hem begrepen worden. Waarom? Wel! omdat men in de drukste havenstad ter wereld mensen ontmoet, die zich nauw met de stad verbonden gevoelen. Zó, dat zij als het ware met hun stad, in haar opkomst en nedergang; in haar herhaalde verwoestingen en hergeboorten, geslachtenlang vergroeiden. In dat besef van als vrije burgers in een sprankelende, energieke gemeenschap van honderdduizenden dagelijks te leven en zo lang het licht is te werken, ligt het geheime letterslot, dat velen in den lande nog steeds niet hebben kunnen openen.

Ligt in die moeilijk te ontcijferen code ook niet de sleutel van begrip voor onze Roterodamum-kring? Juist *die* verwevenheid met stad en stadsbestuur, van welke politieke kleur dan ook; juist *die* verbondenheid met haven, handel en industrie; juist, nogmaals, onze toegewijdsheid aan een sterk en bloeiend verenigings- en stichtingsleven, vinden haar geborgenheid in ons genootschap.

Want.... 'Roterodamum' speelt in op het verleden, dat stad-genoten bindt en boeit, en houdt de vinger aan de pols van heden en toekomst van een grootstedelijke samenleving, welke soms door zandgeweld voor woonhuizen en industriegebouwen zoveel van dat verleden ziet verloren gaan. Soms noodzakelijk, onafwendbaar zelfs, vaak onnodig. En wanneer van onverantwoorde ingrepen in

milieu- en cultuurwaarden sprake is, staat ons genootschap op de bres! Vooraan in de rij!

Zou het feit dat wij, na ledenverlies in de jaren zeventig toen de leeuwen in ons stadswapen hun koppen wat lieten hangen, nu weer al maar in aantal toenemen, niet een bewijs van verantwoord beleid kunnen zijn? In elk geval gaat het genootschap met zijn nu weer bijna 3000 leden in vertrouwen de viering van zijn zevende lustrum tegemoet! Moge het in het aanstaand jubileumjaar bloeien en vooral groeien! En laat, om in de trant van onze dichter E.J. Potgieter te spreken, 'Oud-Rotterdam aan Jong-Rotterdam voorhouden' dat tradities en overleveringen, zolang zij werkelijk inhoud hebben, in een democratie zéér zinvol zijn! Des te eerder in ons vrijheidlievend Rotterdam !

'Roterodamum' kan terugzien op een goed 1981 met veel activiteiten. Het ledenaantal bedroeg op 31 december 2936, een kleine toeneming dus vergeleken bij een jaar geleden. Dit betekent echter geenszins dat wij slechts zulk een klein aantal nieuwe leden hebben ingeschreven. Het tegendeel is waar. Het jaar 1981 gaf een vrij groot aantal nieuwe leden te zien, waartegenover helaas een aantal andere afvielen door vertrek uit Rotterdam, overlijden, financiële omstandigheden, enzovoorts.

De regelmatig gehouden ledenavonden werden, voor zover niet anders vermeld, in het Gemeentearchief gehouden en trokken in het algemeen veel belangstelling. De reeks werd geopend door ons bestuurslid A.A. Arkenbout, die op 15 januari een lezing hield over 'De verbindingen van de eilanden Voorne en Putten met Rotterdam en het Maasmondgebied'. De spreker gaf een levendig beeld van het contact met deze eilanden in de late Middeleeuwen. Hij schetste de mogelijkheden, die men had tot het maken van reizen; de duur en de kosten daarvan. Na 1600 werden de verbindingen steeds beter door de aanleg van wegen, de brug over de Oude Maas bij Spijkenisse en de aanleg van de stoomtram van Rotterdam naar de eilanden.

Op 13 februari hield drs. L.M. Akveld, conservator van het Maritiem Museum 'Prins Hendrik', in het Museum voor Land- en Volkenkunde een causerie over 'De Koninklijke Nederlandsche Yachtclub en de Koninklijke Roei- en Zeilvereeniging "De Maas"; de spelevaart in opkomst'. De heer Akveld zette uiteen hoe watersport vóór het midden van de 19de eeuw vooral aan de welgestelde kooplieden en overheidsdienaren was voorbehouden. Na de Franse tijd kwam de impuls voor de wederopbloei van de

watersport uit Engeland, waar reeds in 1815 in Londen de Yacht Club was opgericht. Toen rond 1840 scheepvaart en scheepsbouw in Nederland zich begonnen te herstellen, nam ook de belangstelling voor de watersport toe. Dit kwam tot uitdrukking in de oprichting van vele watersportverenigingen, o.a. de Koninklijke Roei- en Zeilvereeniging 'De Maas' in 1851, die dus in het verslagjaar 130 jaar bestond. Een belangrijk verschil met de vroegere vorm van vermaak te water was dat de gewone burgers actief bij het zeilen en roeien waren betrokken, zij het in eerste instantie met het doel hen aan te sporen dienst te nemen bij koopvaardij en marine.

Na afloop bood het bestuur van de vlakbij gelegen Koninklijke Roei-en Zeilvereeniging 'De Maas' het gezelschap koffie aan.

Voorafgaande aan de jaarvergadering, die werd gehouden op 2 maart, hield de heer A.M. Meyerman, directeur van het Historisch Museum, een inleiding over de stand van zaken met betrekking tot de restauratie van het Schielandshuis. De plannen hiertoe hadden namelijk verdere vorm aangenomen als gevolg van het feit dat de Gemeenteraad een krediet daarvoor goedkeurde. De heer Meyerman wees op het verband tussen de restauratie enerzijds en de inhoud en het gebruik van de stedelijke verzamelingen anderzijds. Mede als gevolg van deze inleiding trok de daarna gehouden jaarvergadering belangrijk meer belangstelling dan andere jaren het geval was. Hierin werden de verslagen van secretaris en penningmeester over het verslagjaar goedgekeurd en werd een nieuwe kascommissie benoemd, bestaande uit de heren H.B. Driessen, H.J.L. Hofmeester en ir. L. van der Tas. De heer M.J. van Lieburg, die aftrad als bestuurslid maar zich herkiesbaar had gesteld, werd bij acclamatie herbenoemd. De contributie voor 1982 werd ondanks stijgende druk- en portokosten nog onveranderd vastgesteld op f 25,- voor leden en ten minste f 50,- voor donateurs. Tenslotte gaf de voorzitter een overzicht van het toekomstig programma, voor zover dat reeds bekend was.

De volgende ledenavond vond plaats op 9 april met een lezing van mevrouw J. Anema-Balke, bestuurslid van de afdeling Rotterdam van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, over: 'Wilde planten in en om Rotterdam'. Zij betoogde dat hoewel de zich al maar uitbreidende stad de natuur steeds meer verdringt, deze onmiddellijk haar rechten herneemt daar waar de mens zijn invloed niet meer voortdurend laat gelden. Men kan dit bijvoorbeeld zien op pas opgespoten terreinen aan de rand van de stad, waar men de prachtigste planten en bloemen kan aantreffen. Spreekster

staafde haar betoog met de vertoning van een groot aantal zeer mooie dia's.

De excursie, die ook dit jaar weer veel belangstelling trok, had monumenten in de West-Betuwe – het lage land tussen Lek en Linge – ten doel en werd gehouden op zaterdag 23 mei. De geschiedenis van de hier gelegen dorpen en steden, die voor de meeste Rotterdammers onbekend gebied zijn, gaat vele eeuwen terug. Enige interessante monumenten werden bezocht. Het gezelschap vertrok om 9 uur uit Rotterdam naar Enspijk, waar in Restaurant 'De Rotonde' koffie werd gedronken. Vandaar richtten wij onze schreden naar het landgoed 'Mariënweerd' te Beesd, waar wij werden ontvangen door de eigenaar, mr. O.W.A. Baron van Verschuer, die ons iets meedeelde over de geschiedenis en het onderhoud van het landgoed, waarna het gezelschap – in drie groepen verdeeld – een wandeling over het terrein maakte. De lunch werd gebruikt in Restaurant Haaften, gelegen aan de Waal aldaar. Op weg naar Leerdam was er gelegenheid even een blik te werpen in de mooie, geheel gerestaureerde 12de eeuwse kerk van Gellicum. In Leerdam bezochten wij de Grote Kerk, een goed voorbeeld van Gotische bouwkunst, waarbij de heer R. van den Berg een toelichting gaf. Het laatste punt van het programma was een bezoek aan het Hofje van Aerden, een klein museum, waar de schilderijenverzameling van Pieter van Aerden is ondergebracht en waar ons gezelschap werd ontvangen door burgemeester D. Corporaal van Leerdam. De binnenvader van het Hofje, de heer J.G. Sliker, vertelde iets over de geschiedenis ervan. Na bezichtiging van de schilderijen werd de terugtocht aanvaard. Om 6 uur waren wij weer in Rotterdam.

Het winterseizoen werd op 29 oktober geopend in de Rivierahal met een inleiding van J.A. van Dalen en W. Boon, beiden werkstudent in de Bedrijfseconomie aan de Erasmus-Universiteit, namens de Werkgroep Industriële Archeologie Rijnmond (Wiarijn), getiteld: 'Rotterdams Industrieel Erfgoed; een kennismaking met de industriële archeologie'. De inleiders gaven een beeld van de activiteiten van Wiarijn, die gericht zijn op het onderzoeken, registreren en eventueel behouden van gebouwen en voorwerpen, die op enigerlei wijze te maken hebben met de opkomst van de moderne mechanische industrie en techniek. De enige manier om deze monumenten te bewaren is het vinden van een verantwoord

‘tweede gebruik’. Daarbij werden dia’s vertoond van een aantal industriële monumenten, waarvan bij enige dat doel is gerealiseerd. Een levendige gedachtenwisseling besloot deze boeiende bijeenkomst.

‘Van gasthuismeid tot verpleegkundige A, de rol van de vrouw in de geschiedenis van het Coolsingel-Ziekenhuis’ was de titel van de lezing, die ons bestuurslid drs. M.J. van Lieburg op 17 november in het Auditorium van het Academisch Ziekenhuis te Rotterdam hield. Na vertoning van een dia-klankbeeld onder de titel ‘Het ziekenhuis aan den Coolschen Singel’ schetste de heer Van Lieburg hoe het Coolsingel-ziekenhuis enerzijds in de medische geschiedenis van Nederland een begrip was – werkterrein van gezaghebbende medici – en een belangrijke taak had als opleidingscentrum, terwijl het anderzijds een bolwerk was van conservatisme op verpleegkundig gebied in vergelijking met soortgelijke instellingen elders. De heer Van Lieburg stond stil bij de tumultueuze omwenteling, die in 1899 na tal van incidenten toch volgde, een ontwikkeling die er tenslotte toe leidde dat het contingent van gasthuismeiden, waaksters en wakers door gekwalificeerd personeel vervangen werd. Hij legde de nadruk op de veranderende rol van de vrouw in het totale ziekenhuisgebeuren. Zijn lezing werd besloten met een film ‘Het Coolsingelziekenhuis anno 1955’.

Het verslagjaar werd op 8 december afgesloten met een lezing door prof. dr. J.A.H. Bots over ‘Pierre Bayle en de Illustre School’, welke ditmaal werd gehouden in een zaal van Hotel Central aan de Kruiskade. Professor Bots schetste het leven van deze Franse filosoof, die door de sluiting van de protestantse Academie te Sedan gedwongen werd elders een werkkring te zoeken. Via de bemiddeling van zijn oud-leerling Johan van Zoelen werd hij benoemd tot hoogleraar aan de Illustre School te Rotterdam en belast met het onderwijs voor de jeugd. Op 8 december 1681 (op de dag van de lezing dus precies 300 jaar geleden) sprak Bayle zijn intrede uit. Uit de klaagzangen in de brieven aan zijn naaste familie komt naar voren dat Bayle meer kamergeleerde is dan docent en zijn onderwijs-taak dan ook ziet als een corvee, dat hem van zijn eigenlijke werk afhoudt. Bovendien was zijn verhouding met zijn collega-landgenoot Pierre Jurieu zeer slecht; deze is er tenslotte dan ook de oorzaak van dat Bayle in 1693 door de magistraat uit zijn ambt wordt ontslagen. Hoewel zijn brieven een somber beeld geven van zijn werk aan de Illustre School, heeft Bayle toch op een bijzondere

wijze een stempel gedrukt op het culturele en intellectuele leven van de Maasstad.

De Kroniek verscheen in het verslagjaar in een ander uiterlijk en formaat. Maar behalve dat is ook het karakter ervan veranderd. Voortaan zal namelijk in elke aflevering behalve programma en mededelingen een artikel over een historisch onderwerp worden opgenomen. De laatste Kroniek voor het zomerseizoen zal telkenjare zelfs geheel aan een historisch thema zijn gewijd. In het verslagjaar waren deze onderwerpen: de Willemsbrug, de Delftse Poorten van Rotterdam, en Archeologie: een levend element in het Historisch Museum.

Van de overige activiteiten van 'Roterodamum' noemen wij allereerst het doen uitgeven van het Rotterdams Jaarboekje, waarin behalve de vaste rubrieken met vele wetenswaardigheden over onze stad en haar bewoners, boeiend mengelwerk is opgenomen.

De Stichting Historische Publicaties Roterodamum voegde in het afgelopen jaar als no. 26 aan de Grote Reeks van boeken over Rotterdam toe: 'Hendrik Chabot, leven en werk', van de hand van Leo Ott, een levendige biografie met 43 reproducties uit zijn oeuvre. In de Kleine Reeks werd opgenomen no. 32: 'Een eeuw Rotterdamse Schoolvereniging 1880-1980', geschreven door dr. J. Verseput.

Zoals bekend is, houdt het genootschap zich reeds van zijn oprichting af bezig met het behoud van Rotterdamse monumenten. Ook in het verslagjaar is het op dit gebied actief geweest. Zo ondersteunde 'Roterodamum' een actie van bewoners van Delfshaven, die van mening zijn dat het met de restauratie in hun wijk de verkeerde kant opgaat o.m. door nieuwbouwplannen, die een aantasting van het gehele beeld van oud-Delfshaven zouden betekenen.

Het bestuur maakt zich zorgen over de oude grafstenen, die buiten de Grote Kerk in de bestrating zijn opgenomen. Een aantal hiervan verkeert namelijk in zeer slechte staat en hiervoor is nog nooit een goede oplossing gevonden – in dit verband is een brief tot het kerkbestuur gericht met het dringend verzoek alles te doen om deze grafstenen te behouden. Wat de Karottenfabriek aan de Kralingse Plas betreft, de vooruitzichten voor het behoud hiervan zijn gunstig, mede als gevolg van de bemoeienissen van ons genootschap en het

feit dat een sluitende exploitatie van het gebouwtje tot de mogelijkheden blijkt te behoren. Het genootschap heeft de actie van bewoners van de Eendrachtsstraat in de wijk Cool tot behoud van een aantal panden in deze straat gesteund.

In het verslagjaar werden voorbereidingen getroffen voor de viering van het zevende lustrum in 1982. In het kader hiervan heeft het bestuur begin 1981 een prijsvraag uitgeschreven. Gevraagd werd een oorspronkelijke geschiedkundige studie betreffende Rotterdam. De voorwaarden van deelneming werden behalve in een aantal couranten en tijdschriften in onze maart-Kroniek opgenomen. De jury bestaat uit de heren dr. J. van Herwaarden, drs. M.J. van Lieburg en dr. A.J. Teychiné Stakenburg.

Op 22 november heeft 'Roterodamum' op uitnodiging van de Vereniging 'Rotterdam Onverwoestbaar' een stand ingenomen op de in het Hulstkampgebouw aan de Maaskade georganiseerde en druk bezochte ruilmarkt. Behalve de verkoop van enige boeken en een aantal Kerstkaarten ten behoeve van het herstel van de molen in Delfshaven heeft deze activiteit een tiental nieuwe leden opgeleverd.

De Stichting Stadsherstel Roterodamum, die zoals bekend is ten doel heeft het verwerven, restaureren en exploiteren van historische gebouwen, heeft als eerste object op haar programma staan het herstel van de molen 'De Distilleerketel' te Delfshaven. De financiële voorbereiding hiertoe heeft enige jaren in beslag genomen, maar de verwachting is dat thans binnenkort met de werkzaamheden kan worden begonnen.

Daarnaast is opgericht de N.V. Stadsherstel Historisch Rotterdam, die zich richt op het herstel van exploitabele historische gebouwen. Inmiddels hebben de aandeelhouders van deze vennootschap hun aandelen volgestort. Tot directeur is benoemd ir. B.V. van den Bergh, oud-stadsarchitect van Rotterdam. Voorbereidingen worden getroffen om in het komende jaar een aanvang met de werkzaamheden te maken.

Ons genootschap werd door bestuursleden bij vele bijeenkomsten en manifestaties vertegenwoordigd, waarvan mogen worden genoemd de lustrumvoorstelling bij het 35-jarig bestaan van de Amateur Toneelgroep 'De Maasstadspelers' in april 1981, de

uitreiking van de Hendrik Chabot-prijs en van de Anna Blaman-prijs en de uitreiking van de Zilveren Anjer.

Aan het eind van het verslag gekomen, zeggen wij gaarne dank aan de velen, die het genootschap in het afgelopen jaar op enigerlei wijze hebben gesteund. Wij hopen dat zij hun hulp ook in de toekomst in voorkomend geval zullen voortzetten.

C. ZÖLLNER,
secretaris.